

Sophie
en de geest van de plek

*"Tant que mon esprit reste sur Terre,
prends soin de cet endroit."*
(Zolang mijn geest op aarde blijft,
zorg goed voor deze plek.)

Sophie Seguin Dit Laderoute,
21 januari 1827

Titel: Sophie en de geest van de plek
Schrijver: Erik Kaptein
Vormgeving: Henk Droog | Platland
ISBN: 978-94-652044-0-6
© 2025, Erik Kaptein

Erik Kaptein

Sophie
en de geest van
de plek

INHOUD

	GENIUS LOCI 1	7
I	PARIJS AUGUSTUS 1789, DE VLUCHT	9
	GENIUS LOCI 2	16
II	EEN BOERENHOFSTEDE IN DE PROVINCIE	19
	GENIUS LOCI 3	30
III	AMSTERDAM, DE ONTMOETING	31
IV	EEN HUIS IN DE PROvence	45
V	FAIRE “LE PIQUE-NIQUE”	51
	GENIUS LOCI 4	62
VI	RECHTSGELIJKHEID	65
	GENIUS LOCI 5	74
VII	CRISIS	77
VIII	HET DISPUUT	93
IX	DE TUINEN VAN DE SULTAN	103
	GENIUS LOCI 6	118
X	DE OMWENTELING	121
XI	IN BUSINESS	127
	GENIUS LOCI 7	138
XII	FOTOSYNTHESE 2.0	141

	GENIUS LOCI 8	153
XIII	DE TOEKOMST IN BIOLOGISCH	155
XIV	HET PLAN VAN SOPHIE	163
XV	TEGENSLAG	173
XVI	GROEN LICHT	185
	GENIUS LOCI 9	187
XVII	MARY	189
XVIII	HET SCHILDERIJ	195
XIX	DE HERNIEUWDE KENNISMAKING	199
	GENIUS LOCI 10	209

Genius Loci 1

'Ik communiceer niet verbaal, maar vind het evengoed vanzelfsprekend dat mijn domein hier in dit Zuid-Franse rivierdal, al tweeduizend jaar lang door de mens in cultuur wordt gebracht. Hier, aan de voet van het plateau, is een eeuwenoude waterbron. En toen die eenmaal was ontdekt, werden al spoedig daarna wijnstokken aangeplant op het hoger gelegen terras, dat een majestueus uitzicht biedt op de meanderende rivier beneden in het dal. Sinds de tijd dat Romeinse legioenen door deze streek trekken, is de wijnbouw lucratief. Een deel van hun soldij werd immers uitbetaald in natura.

In de schaduwrijke bosrand beneden aan de helling bouwde men aan het begin van de Middeleeuwen een houten afdak voor de wijnmakerij en opslag van materialen. En werd een even eenvoudige als charmante boerenhofstede opgetrokken uit de makkelijk verwerkbare lichtgele kalkzandsteen, die overal in deze regio verkrijgbaar is. De humusrijke bosgrond bood een vruchtbare ondergrond voor de aanleg van een moestuin. En zo zorgde ik ervoor dat de gezinnen die generaties lang op deze plek verbleven, van nature voorspoed en geluk kenden.

Als beschermer van deze plek ervoer ik deze zelfvoorzienende gemeenschappen als een verrijking. Met name toen tijdens de Franse Revolutie de Parijse Sophie zich hier vestigde met haar twee kinderen en echtgenoot van adellijke komaf. Zij was het die als eerste begon met de teelt van allerlei exotische gewassen, die ze speciaal uit Parijs liet overkomen. En die ze vanuit haar ommuurde jardin potager (of eetbare bloementuin) met succes introduceerde op de weekmarkten van de omliggende dorpen. Haar ratatouille van de toen nog onbekende groenten als tomaat, paprika, courgette en aubergine in combinatie met de lokale Pro-

vençaalse kruiden, is sindsdien een fameus streekgerecht rond de Middellandse Zee.

Maar het meest opmerkelijke was wel toen hier anderhalve eeuw later drie Noorderlingen neerstreken, die een zogenoemde ‘wilde wijn’ wilden gaan maken. En nota bene opnieuw een Sophie voor een omwenteling zorgde. Op basis van nieuw wetenschappelijk inzicht bracht zij een revolutionair gewas op de markt, dat niet minder dan een oplossing bood voor het probleem van de klimaatverandering. Met de teelt van dit gewas bood zij – geheel in de geest van deze plek – een nieuw perspectief aan de Europese bevolking.

(*) Met Genius Loci (Latijn) of ‘geest van de plek’ wordt in de Romeinse mythologie een beschermgeest aangeduid, die veelal afgebeeld staat in de vorm van een slang onder een huisaltaar.

Parijs augustus 1789, de vlucht

Sophie bindt haar rossige haardos bijeen in haar nek, slaat de oude donkerbruine mantel van haar moeder om haar schouders, verwisselt haar comfortabele huissloffen voor een stel afgetrapte laarzen en stapt vastberaden de mistige avondschemering in. Elke willekeurige voorbijganger die haar de natuurstenen trap van het voorname herenhuis ziet afkomen, zou haar voor de dienstbode hebben aangezien, en niet voor de vrouw des huizes. Maar Sophie die opgroeide in de provincie en een groot deel van haar jeugd samen doorbracht met de kinderen van de pachtboeren, maalt daar niet om.

In normale situaties kan ze ervan genieten om chique gekleed aan het Parijse uitgaansleven deel te nemen, en overdag haar vriendinnen te ontmoeten in de openbare tuinen van het koninklijk paleis. Maar sinds de crisis is daar nauwelijks meer aanleiding voor. Vandaag heeft ze al twee keer haar keukenpersoneel op pad gestuurd om inkopen op de markt te doen, en beide keren kwamen ze met lege handen terug. In de dichtbevolkte binnenstad van Parijs zijn verse groenten, fruit en zelfs brood nauwelijks meer te krijgen. Dus heeft ze nu besloten om zelf boodschappen te gaan doen, want ze kan haar gezin vanavond niet weer puree van selderijknol, droge worst en pap van oud brood voorzetten. De marktkooplieden, en zeker de winkeliers, zullen háár niet durven weg te sturen zonder iets van eten mee te geven.

De afgelopen weken was het onrustig geweest in de volksbuurten van Parijs. Burgers waren in opstand gekomen tegen de hoge voedselprijzen die de laatste dagen de pan uitrezen. Soldaten van

de koning hadden al meerdere keren charges uitgevoerd om opkomende relletjes de kop in te drukken. En sinds de afgelopen winter had de bevoorrading van de Franse hoofdstad alleen nog maar gefunctioneerd voor de geestelijkheid en de hofhouding van het koninklijk paleis. Voor de gewone burger waren vis en gevogelte bijna niet meer te krijgen en de aanvoer van groenten en fruit op de markt stagneerde regelmatig. En nu was ook het aanbod van brood vrijwel nihil.

Oorzaak van dit alles was een natuurramp. De boeren waren opnieuw getroffen door een misoogst als gevolg van een uitbarsting van een vulkaan op IJsland, die nu al voor de derde achtereenvolgende keer had plaatsgevonden. Grote delen van Noordwest-Europa lagen bedolven onder een laag as waardoor de oogsten mislukten. Door de uitstoot van as en zwaveldampen stierf het vee op het land en waren de afgelopen winters extreem koud geweest.

Sophie was er geen voorstander van geweest om hun landgoed aan de rand van Parijs te verlaten en naar het ouderlijk huis van haar man te verhuizen in het centrum van de stad. Maar François-Xavier vond de omstandigheden op het platteland te onzeker voor zijn jonge gezin. En nu was, hier in de Parijse binnenstad, de situatie ook niet veilig meer. Op hun boerenhofstede hadden ze tenminste nog fatsoenlijk te eten gehad, dacht Sophie. Terwijl ze diep weggedoken in haar kraag en met veel te grote passen voor een dame van haar stand, over de schaars door gaslantarens verlichte Boulevard Henri IV liep, in de richting van Place de la Bastille.

Op dat moment dringt een rumoer tot haar door, dat ze nog niet eerder heeft gehoord. Geschreeuw en geroep van mensen dat wordt overstemd door het geratel van voertuigen over de keien, gehinnik van paarden en zelfs schoten van geweren. Aan de overkant van de

straat zwaait de poort van het paleis van de Nationale Garde open en rukt de gendarmerie uit. Soldaten marcheren in het gelid, drie rijen breed de straat op. Sophie kent het paleis van de Nationale Garde: ze was daar eerder geweest, bij een feestelijk bal toen ze net François-Xavier had leren kennen en verliefd op hem werd. François was toen nog in opleiding aan de militaire academie en droeg net zo'n uniform. Maar nu is alles anders. De voorste soldaten beginnen plotseling te rennen en nog voordat ze het plein van de Bastille hebben bereikt, duwen ze de mensen omver. Sophie kan haar ogen niet geloven, als ze ziet dat de soldaten met hun wapenstok inslaan op willekeurige burgers, die staan te kijken naar wat er gebeurt. Verontwaardigd over wat ze ziet, loopt ze achter hen aan en ze versnelt haar pas. Dan ziet ze lichtflitsen en vuurstralen uit lange geweren komen; blauwgrijze rookwolken stijgen op en ze ruikt de lucht van ontbrand buskruit. Zijn de militairen gek geworden om zomaar op onschuldige burgers te schieten? Haar eerste reactie is om ernaar toe te gaan en te zeggen dat ze moeten stoppen.

Maar dan komen dwars over het plein twee jonge mensen op haar afgerend. Een jongen met een bebloed gezicht en naast hem zijn vriendin die het uitschreeuwt van angst: 'Ga weg, ga terug! Ze slaan iedereen die voor hun voeten komt neer!' Sophie die niet bang is aangelegd, besluit nu toch maar een smalle steeg in te schieten. Via omwegen komt ze buiten adem aan bij de bakker, die net als alle andere winkeliers, zijn deur en luiken al heeft gesloten. Sophie staat radeloos om zich heen te kijken en weet even niet wat te doen. Ten slotte ziet ze zich gedwongen om net als haar personeel, dan maar met lege handen naar huis terug te keren.

Diezelfde avond, het is even na tien, wordt er op de deur gebonkt van het herenhuis van François-Xavier Villeneuve. Sophie en de kinderen zijn al naar bed. Een dienstbode doet open. Voor de deur staat een edelman die dringend de heer des huizes wil spreken.

Het blijkt François' verontruste zwager Jules te zijn, die zodra hij hem ziet buiten adem roept: 'François, ze plunderen je buitenhuis. Je kunt daar niet meer naartoe. Het is er niet langer veilig!'

'Over wie heb je het, onze pachters?'

'Nee, die verdomde boeren. Ze hebben zich verenigd en trekken plunderend over het land. Het huis en de bijgebouwen van je burens hebben ze in brand gestoken en hen bijna vermoord!'

'Welke burens bedoel je, familie Leduc?'

Zijn zwager knikt. En terwijl ze door de onverlichte hal lopen, vraagt François aan niemand in het bijzonder: 'Zijn ze gek geworden?'

'Je zegt het', antwoordt zijn zwager en heft zijn handen in de lucht. 'Ze hebben geen inkomen meer, nauwelijks te eten en niets meer te verliezen. Na de mislukte Staten-Generaal van de koning hebben ze al helemaal geen zicht meer op inkomensverbetering of belastingverlaging. Op straat spreekt men al van 'la Grande Peur'. 'De landhuizen van de grootgrondbezitters worden geplunderd en de bewoners zonder reden gemolesteerd en beroofd. Zelfs de kloosters en kapellen zijn niet langer veilig voor ze!'

François woont tijdelijk met zijn jonge gezin op het adres van zijn ouders vanwege de recent onveilige situatie op het platteland. Als telg van een oudadellijk geslacht beheert hij voor zijn vader enkele tientallen hectaren landbouwgrond direct buiten de stad. Maar wat moet hij met dit bericht? Onmiddellijk ernaar toe om zijn bezittingen op te halen? Of eerst de garde vragen om de boel daar veilig te stellen?

'Ik kan een wagen en karos voor Sophie en de kinderen regelen', dringt zijn zwager aan.

'Hoezo,' antwoordt François, 'Moeten we hier dan weg?'

'Jullie hebben binnenkort niets meer te eten François', roept zijn zwager. 'En straks ook geen inkomen meer.'

Op dat moment komt Sophie Seguin dit Laderoute in haar nachtjapon de trap af en omhelst haar broer: 'Ik hoorde jullie

boven al praten; jullie maken de kinderen nog wakker. Kom binnen Jules, het is veel te koud hier in de hal. Wat is er aan de hand met onze boerderij?’

Sophie die niet groot is, compenseert haar voorkomen met een sterke persoonlijkheid en doortastend optreden. Van jongs af aan is ze gewend het initiatief naar zich toe te trekken. Opgegroeid in een omgeving van ondernemende grootgrondbezitters, was daartoe ook alle gelegenheid. Haar zelfbewuste en energieke uitstraling helpt haar bovendien om in alle lagen van de bevolking mensen voor zich in te nemen. Zowel de aristocratische vrienden van haar man, als de gewone burger op straat zien haar graag.

Nadat François haar vertelt, wat hij zojuist van Jules heeft gehoord, staat ze nauwelijks stil bij de verloren bezittingen en komt direct met een voorstel: ‘Als we hier niet kunnen blijven, kan onze familie in de provincie ons wel opvangen en verder helpen. Zij hebben daar een voormalige wijnboerderij aan de voet van de Alpen, die al een tijdje leegstaat en als onderkomen voor ons gezin kan dienst doen. Mijn ouders hebben ons al een keer eerder aangeboden om daar met de kinderen te komen logeren.’

François kijkt Sophie vertwijfeld aan zoals ze daar staat op haar blote voeten, in een lange witkatoenen nachtjapon en haar kastanje rode haar in een dikke vlecht over haar schouder.

‘Naar de Provence; zo ver weg?’

‘Daar hebben ze geen last meer van de vulkaanuitstoot. In de Provence zijn geen misoogsten geweest.’

‘Moeten we daar dan zelf gaan boeren?’

‘Niet als we ons personeel meenemen.’

‘Naar jouw familie?’

‘Ja, naar mijn familie!’

‘En hoe moet het dan met de kinderen?’

‘Die redden zich wel, ze zijn nog jong. En bovendien, François, misschien keren we komend voorjaar alweer terug naar Parijs.’

‘François,’ dringt nu ook zijn zwager aan, ‘je kunt nu niet naar huis om je bezittingen op te halen. Je krijgt geen soldaten mee. De koning heeft al zijn regimenten hier nodig in Parijs. Zeker na de bestorming van de Bastille is het veel te gevaarlijk hier.’

François kijkt gelaten voor zich uit en haalt zijn schouders op.

‘Het spijt me jullie te moeten zeggen,’ vervolgt Jules en zijn stem wordt zachter, ‘er valt ook niet zo veel meer veilig te stellen. Ik was aan het begin van de avond nog bij jullie boerderij en wat ik daar toen zag, wil ik jullie liever besparen.’

‘Maar de schilderijen dan, de portretten van mijn voorouders?’ stamelt François in een laatste poging nog vat te krijgen op de situatie. Gesteld als hij is op zijn adellijk voorgeslacht, zou hij liever nu nog de portrettengalerij van zijn voorouders gaan ophalen, dan zijn inboedel veilig stellen. Ja, zelfs hun persoonlijke bezittingen, die ze noodgedwongen moeten achterlaten.

Jules zwijgt. Maar Sophie pakt Douwe bij de arm en zegt zacht: ‘Lief, denk je nou echt dat ze daar in de Provence geïnteresseerd in zijn?’ Sophie, dat als jong meisje is opgegroeid op het platteland, weet maar al te goed dat je bij tegenslag niets hebt aan de voorrechten van de sociale klasse waartoe je behoort. Belangrijker is dat je snel een nieuwe geschikte plek vindt, waar je als gezin jezelf weer kunt redden. François zwijgt en laat zijn hoofd hangen, wat door Sophie en haar broer wordt aangemerkt alsof hij knikt en gelaten instemt met hun voorstel.

Nog voordat het licht wordt, vertrekt de familie Villeneuve uit Parijs. Sophie haalt haar zoon en dochtertje, van respectievelijk twaalf en tien jaar oud, uit bed. En samen proppen ze hun reistassen vol met de meest noodzakelijke spullen. Die door hun vader en met hulp van de conciërge op de koetsen worden geladen, die al staan opgesteld op de binnenplaats. De voertuigen met elk twee paarden ervoor, waarvan de laatste bezet door de kokkin en het

kamermeisje, verlaten daarna de stad in zuidelijke richting. Als laatste stapt François in met drie familieportretten onder zijn arm. Zij zijn voor hem het laatste houvast aan een tijd van privileges die niet meer terug zal keren. Pas anderhalve eeuw later zouden de schilderijen opnieuw van betekenis worden, maar op geheel andere wijze dan hij zich nu kan voorstellen...

Genius Loci 2

‘Het moet in de zomer van 1783 zijn geweest, vijf jaar voor de revolutie. Er woonde hier een wat ouder boerechtpaar, toen ver weg in het Laki gebergte op IJsland, een vulkaan uitbarstte. De lava en vrijkomende gifgassen, zaaiden dood en verderf onder de duizenden inwoners van het eiland. De aswolken die in de atmosfeer terecht kwamen, dreven uit over geheel noordwest Europa en ontregelden het klimaat. Meerdere jaren achtereen mislukten de oogsten, met hongersnoden als gevolg. De zwavelgassen en zure regen werden zelfs in Noord Frankrijk waargenomen. Deze zogenoemde ‘nevel van Laki’ werd door natuurwetenschapper Sebald Justinus Brugmans beschreven als een gifwolk met een sterke zwavelgeur, die de groei van de landbouwgewassen op de akkers aantastte. Als gevolg van de eruptie bleef het noordelijk halfrond in een waas van mist gehuld, waardoor de gemiddelde temperatuur in de daaropvolgende jaren daalde met enkele graden Celsius.

In de warme zomer van 1783 waaide de wind geruime tijd naar het zuidoosten, waardoor zich een wolk met zwavelzuur over geheel West-Europa verspreidde zover landinwaarts als Praag. Men schat dat alleen al in het Verenigd Koninkrijk zo’n 23 duizend mensen zijn overleden door deze gifwolk. Deze uitbarsting werd wel gezien als een van de oorzaken van de strenge winter van 1783-84, waardoor nog eens een miljoen mensen in Europa kwamen te overlijden. Volgens sommige historici versterkte de uitbarsting van de Laki vulkaan de armoede onder de Parijse bevolking, die uiteindelijk een hoofdrol zou spelen bij het ontvlammen van de Franse Revolutie enkele jaren jaar later. De onvrede die hierdoor was ontstaan, zou de vonk zijn geweest die leidde tot de politieke ommekeer, die vandaag de dag nog doorwerkt in ons maatschappelijk bestel. Ingrijpende verande-

ringen in de samenleving gaan vaak schoksgewijs. Hoe dringend de noodzaak ook mag zijn, mensen komen niet vanzelf in actie. Blijkbaar is er eerst een klimaatcrisis en dreigende hongersnood voor nodig, om de noodzakelijke maatschappelijke veranderingen door te voeren.

Het was onder deze omstandigheden dat ik hier een jong gezin mocht opvangen, dat weggevlucht was uit Parijs, en letterlijk nieuw leven in de brouwerij bracht.

Een boerenhofstede in de provincie

Na meer dan twee weken reistijd zonder enig comfort en met rumoerige overnachtingen in bedompte herbergen, bereiken Sophie en François samen met hun kinderen en het personeel de stad Avignon. De stad ligt er zonovergoten bij, in tegenstelling tot de bedompte atmosfeer in Parijs. In het historisch centrum vlak bij het Pauselijk paleis hebben ze afgesproken met de ouders van Sophie, die inmiddels door de postkoets van hun komst op de hoogte zijn gebracht. In afwachting hiervan merkt Sophie op, dat ze zich in deze uitbundig Barokke stad meer thuis voelt dan ze ooit deed in Parijs. Avignon is zo veel kunstzinniger, ja lichtzinniger dan de grauwe volksbuurten waar zij vandaan komen. En waar de autoriteiten het voortdurend aan de stok hebben met de burgerij. En misschien dat ze toen al diep in haar hart voorvoelde dat ze niet meer terug zou keren naar de Franse hoofdstad.

Na een hartelijke omhelzing van haar ouders reist het gezin gevolgd door twee koetsen gezamenlijk verder in oostelijke richting, tot aan de voet van de Franse Alpen. Vandaar reist het gezelschap verder richting Fontaine de Vaucluse, om in het dal van het riviertje de Sorgue hun uiteindelijke bestemming te bereiken. Het huis waar Sophie zulke goede herinneringen aan bewaart, blijkt slechts bereikbaar via een smal pad dat door een schaduwrijk hellingbos steil omhoogvoert. Het wegdek zit vol gaten en is zo rul, dat de koets met paarden alleen verder gaat, en zij te voet er achteraan moeten lopen. Boven aangekomen op een rotsachtig plateau, zien ze in de schaduw van een rij eeuwenoude kastanjabomen een open

houten loods met bijgebouwen liggen. Daarachter rijst een geheel uit kalkzandsteen opgetrokken lichtgele gevel op. De koetsen houden stil midden op het terras voor een twee verdiepingen hoog woonhuis, met een grijsblauwe hardstenen omlijsting van deuren en ramen. De door de zon gebleekte houten luiken zijn door het personeel al geopend. François en de kinderen staan even stil om de indrukwekkende omgeving op zich in te laten werken. Nieuwsgierig lopen ze om het huis heen en ontdekken aan weerszijde ervan twee terrasvormige graslanden met in rijen geplante fruitbomen, en daarboven nog een kleine wijngaard. Via een steile stenen trap klauteren ze omhoog en zodra ze zich kunnen omdraaien, wijzen ze elkaar enthousiast op het weidse uitzicht op het rivierdal beneden hen. Het was een zonnige dag en het humeur van François dat gedurende de hele reis in rouw was gedompeld, klaart merkbaar op. Als geboren Parijzenaar realiseert hij zich dat het lang geleden was, dat hij zover van zich af kon kijken. En terwijl het personeel beneden al in de weer is om de bagage uit de koetsen naar binnen te dragen, nodigen de ouders van Sophie hem samen met de kinderen uit voor een rondleiding door het huis. En zo wandelen ze even later door de centrale hal met een brede stenen trap, langs de hoge witgekalkte kamers waar de zon door de luiken gluuert, om ten slotte uit te komen in de keuken voor een manshoge zwartgeblakerde openhaard. Het interieur van het huis straalt een voorname maar bovenal vriendelijke sfeer uit. Sophie laat haar hand langs de witgekalkte muren en massief houten meubels glijden, alsof ze de voorbije tijden kan voelen van een eenvoudig, maar bovenal eerlijk bestaan. De vorige bewoners, een ouder boeren-echtpaar dat hier hun leven lang gewoond en gewerkt heeft, zijn kort na elkaar overleden en bijgezet in een kleine grafheuvel achter in het bos. Het huis en omringend natuurlandschap stralen een bijzondere harmonie en rust uit, waardoor François zijn voornameste zorg voor Sophie en zijn twee kinderen in een keer wordt

weggenomen. Zij zullen zich hier snel thuis voelen en het onveilige Parijs nauwelijks missen. Inmiddels rennen de kinderen alweer buiten rond het huis. François ziet hun blijde gezichten, wanneer ze hem enthousiast komen vertellen dat ze een waterbron hebben ontdekt met een groot stenen bassin. Ze trekken hem aan zijn arm mee, om hem over te halen daar te gaan spelen. Ondertussen pakt Sophie de reiskoffers uit en richt zij de slaapkamers van beide kinderen alvast provisorisch in.

's Avonds onder het afdak voor het huis, praten François en de vader van Sophie nog na over de gebeurtenissen van de afgelopen weken. François zijn schoonvader blijkt verassend goed geïnformeerd te zijn over de situatie in Parijs. Want ook vanuit de provincie waren officieel afgevaardigden naar Parijs gestuurd met een lijst van klachten en wensen, toen de koning voor het eerst sinds jaren de Staten-Generaal weer bijeengeroepen had. Maar toen al vrij snel daarna het bericht kwam, dat niet per hoofd maar per stand werd gestemd, wist men in de provincie al hoe laat het was. De derde stand, die meer dan negentig procent van de Franse bevolking uitmaakt, stond daarmee meteen met 2-1 achter. Hij begreep dan ook goed dat als reactie hierop de burgers van de hoofdstad nog diezelfde week op de Kaatsbaan de zgn. Nationale Vergadering hadden opgericht. Die op 26 augustus de 'Verklaring van de Rechten van de Mens' had uitgegeven, waarin voor iedereen gelijke (stem)rechten werden opgeëist. Ook bleek zijn schoonvader meer genuanceerd in zijn oordeel over de boeren dan François. Door de klimaatcrisis in Noordwest-Europa, waren er meerdere misoogsten achtereen geweest. En sinds de strenge winter van 1784 waren er structurele voedseltekorten in heel Noord-Frankrijk. Als dan de voedselprijzen stijgen en de inkomens dalen, kun je geen belastingverhoging afdwingen bij de boerenstand, die normaal al bijna de helft van zijn inkomen kwijt is aan de pacht. Terwijl de

geestelijkheid en de adel nota bene vrijgesteld zijn van het betalen van belasting. Door dit besluit van de koning kreeg het overgrote deel van de Franse bevolking niet meer rechten, maar behield het wel zijn plichten.

‘Als je dan niet inziet dat je daarmee de verschillende bevolkingsgroepen tegen elkaar opzet, ben je als monarch niks waard’, concludeert zijn schoonvader, ‘althans dat is de mening van de meeste mensen hier in de provincie’. ‘Parijs is weliswaar ver weg, maar we hebben wel begrip voor de burgers die zich laten inspireren door het gedachtegoed van de Verlichting.’

‘Louis en de zijnen maken zich al lange tijd schuldig aan zelfverrijking’, voegde François er somber toe. ‘Ze hebben torenhoge schulden gemaakt, en krijgen nu de rijksbegroting niet op orde. Ze hebben dit deels over zichzelf afgeroepen’

‘Hier in de Provence keert men zich niet tegen de *petite noblesse*, zoals jullie in Parijs is overkomen, antwoordt zijn schoonvader. Wij hebben hier eeuwenlang in harmonie samengeleefd. En de verschillen tussen rijk en arm zijn ook niet zo extreem als in Parijs. Hopelijk wordt dat bij jullie ook weer beter.’

Op dat moment komt Sophie naar buiten en voegt zich bij hen: ‘Genoeg gepraat over de politiek,’ zegt ze kordaat. ‘De voornaamste reden dat we hier zitten, zijn de mislukte oogsten van de afgelopen jaren. Gelukkig zijn we nu weg uit de grote stad waar straks de chaos uitbreekt, omdat er niets meer te eten is. Wij moeten ons nu richten op hoe we hier te eten krijgen, en voldoende inkomsten kunnen genereren om van te leven.’ François knikte met een glimlach naar zijn schoonvader, ter bevestiging van hun onderlinge verstandhouding. Waarna Sophies vader zich tot hen beide richtte: ‘Je weet Sophie, jullie kunnen hier blijven zolang je maar wilt. Deze plek is veilig voor jullie gezin. En belangrijker François, met wat extra inzet ben je hier al snel zelfvoorzienend. Als je wat hulp van de mensen in het dorp weet te regelen, drink je hier binnenkort je